

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 622.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245215217792/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Sættende Aarhundrede

Frankerig og Nederlandene, men oprettede en ny Ligevægt i Europa, og lagde uvitterlig Grunden til den Borgerlige Frihed og Oplysning, vi nu enten fryde os ved eller dog glæde os til.

Vi har allerede seet, hvordan Kampen løb af i Frankrig, ved Elisabeths vel sparsomme og nordenlige, men derfor lige uundværlige Understøttelse (1560—90), og vi maae nu kaste et Blik paa Nederlandene, hvor der opkom en Protestantisk Fristat, hvis Levnetsløb vel hverken er elskværdigt eller ophøiet, men dog verdenshistorisk, som den første Protestantiske Handels-Magt, og som Bormestersken paa Havet i det Syttende Aarhundrede.

Det var samme Aar, som Dronning Elisabeth kom paa Thronen (1558), at Keiser Carl den Femte sank i Graven, efterat Philip den Anden alt i Forveien havde tiltraadt Regjeringen over det gamle og ny Spanien, Neapel, Sicilien, Mailand og Nederlandene, hvortil han siden (1580) føiede Portugal, og da herved den Ostindiske Handel lagdes til den Vestindiske og til Amerikas Guld-Grube, saa har siden Romer-Rigets Fald aabenbar ingen Fyrste havt saa glimrende Udsigt til Verdens-Riget som han. Hertil kommer, at Philip den Anden sad over fyrretyve Aar (1556—98) paa Thronen, var berskesyg som Faa, og fattedes hverken i Raadet eller i Marken udmærket duelige og derhos blinde Redskaber til at udføre sin Villie, saa det er soleklart, at kun Protestantismen og Elisabeth frelste det øvrige Europa fra at dele Spaniens og Portugals bedrøvelige Skæbne, og det var da Philip den Andens velfortjente Straf i dette Liv, at han trælledes for sine Fjenders Roes, og indføres egenlig i Verdens-Historien for at tjene til Skamme under Calvins og Elisabeths Højsæde.

De saakaldte Nederlande (Lavlande) ved Nordssøen havde alt i Middelalderen udmærket sig ved deres Borgeres Vinskiblighed og Rigdom, hvormed naturligviis som oftest fulgte Storgtighed og Balstyrighed, og vel var det dengang Flandern, med Gent og Brugge, der spillede Hoved-Rollen^{*)}, men i den menneskelige Udvikling komme de aldrig bedst, som komme først, og hvem der havde seet dybt, maatte tidlig kunne spaaet de nordligste Landskaber (Holland, Seeland og Frisland) endnu langt større Flor og Berømmelse end de Sydlige; thi Friserne,

*) Haandbog i Middelalderens Historie S. 610—13. [Her S. 317—19]

Det Sættende Aarhundrede

som her udgjorde Hoved-Stammen, udmærkede sig altid ved en Sjæle-Styrke, Frihedsfølelse og Dristighed, som netop spaae større Bedrift, jo længere de selv indskrænke sig til snevre[re] Kredse. Vistnok er det ikke blot Bjovuijs-Drape, men især Sammenligningen af Frisisk og Angelsachsisk, der lærer os, at Friserne har ærlig taget Deel med Sachser og Angler i det store Bretlands-Tog, som paa en Maade omskabde Verden, men saadanne Udtoget eller Udvandringer bevise netop, at Hoved-Styrken hos et Folk foretrækker Hjemmet, og vil, naar Kraften svulmer, heller forplante end udvide sig. Stamlandet var fra Arildslid Søkysten fra Kanalen til Weseren, hvad enten saa Nord-Friserne, mellem Elben og Eideren, er en tidlig Forplantning, eller de ved Sachsernes Indbrud er skilt fra deres Brødre i Øst- og Vest-Frisland; men i det nuværende Holland og Seeland spillede de ogsaa Mester under de afmægtige Merovinger i det Syvende Aarhundrede, saa Friser-Kongen Radbod vovede at hyde selv Karl Hammer Spidsen*). Øst-Frankerne, som i det Ottende Aarhundrede foer op under Pipinerne fra Brabant, blev imidlertid, som bekjendt, baade Friser og Sachser overlegne, saa de var nær ved at tabe sig i Carl den Stores nybakte Verdens-Rige, men Christendommen, som i samme Aarhundrede, med Frænderne fra Anguls-Øen, Willibrord og Winfrid, gæstede Frisland, gjenfødte baade Kraften og Friheds-Følelsen, saa fra Aurich til Dokkum, hvor Winfrid, (Bonifacius) blev Martyr, saae man endnu gennem Aarhundreder Friheds-Træet (Upstalbom) grønnes over Friserne med deres Asæga eller Lagmand (*lōgsögumaðr*) i Spidsen**). Nordhavet brød imidlertid ind mellem Texelen og Ameland, tillige med Normannerne, og da Holland, med sin Blanding af Friser og Franker og gamle Bataver, fra det Ellefte Aarhundrede havde faaet sig en stridbar Greve-Stamme af dunkel Rod, maatte ikke blot det gamle Vest-Frisland (Nord-Holland) underkaste sig dem, men hvad vi nu kalde Frisland og Grønningen stridde haardt for sin Frihed. Mellem disse Hollandske Grever udmærkede sig for Resten Wilhelmerne, af hvilke den Første gjorde Korstoget med til Ægypten (1218), og den Anden hedd Romersk Keiser paa Trods mod Friedrich Araber; men med denne Keiser Wilhelms Søn, Fie-

*) Kampens Nederlandske Historie I. 67—71.

**) Samme I. 70—75. Richthofen's Old-Frisiske Ordbog (1840) under »Asæga».

Det Sættende Aarhundrede

renz den Femte, som blev myrdet af sammenrottede Adelsmænd (1299), uddøde den gamle Mandslinie og afløstes af en Beslægtet fra Hennegau, hvis Blomst Hollænderne kalde Wilhelm den Gode (1304—37), og hvis Sidstemand, hans Søn og Navner, Friserne (1345) stækkede paa Halvveien*). Hans Syster Margrethe var gift med Keiser Ludvig af Baiern, der nu førerede Holland og Seeland, som hjemfaldne Lehn, til sin Gemalinde og Søn, der dog ikke kunde forliges om Fangsten, men gav Anledning til den lange Splid mellem de navnkundige Nederlandske Partier, Høker og Kabbellier, eller Adel og Borgerskab, og ved Hjælp deraf spillede Hertug Philip den Gode af Burgund saalænge (1417—36) op med den sidste Baierske Grevinde, Jacobine eller Jacobæa, til hundede tiggefærdig og han lagde hendes Nederlande til Sine**). Fra nu af deelde de Nordlige Skæbne med de Sydlige saavel under Carl Vovehals som under Østerrigerne, men Frisland vedblev dog at raade sig selv, til Keiser Maximilian gav den Sachsiske Hertug Albert det i Sold (1498) for iro Tjeneste med at tugte baade Flandern og Holland***). Vel skulde Albert selv tage den Sold, men dertil havde han ogsaa gode Staalhandsker, og Frisland havde desuden gjennem hele Aarhundredet lidt af indvortes Splid mellem de Rige og de Fattige, Fedtegrever og Aalekvabber (Vetkooper og Schieringer), saa Erobringen faldt ham ikke vanskelig, og da hans Søn, Hertug Georg (den bittere Luther-Fiende) fandt Kampen med den idelige Opstand for kostbar, soigde han hele Stadsen (1515) til Carl af Østerrig, Castilien og Burgund, hvem Frisland ligesaa lidt kunde trodse som Carl den Store†).

Saaledes kom alle Nederlandene under een Herre, og jo mægtigere han var, desmindre kunde man vente, han vilde holde sig selv i Skranker, men Keiser Carl, som immer var i Pengetrang, fandt det dog nødvendigt at unde Nederlænderne saamegen Frihed, som levende Søfart, Handel og Vinskibelighed kræver, og Reformationen baade oplivede og oplyste Hollænderne til, da det gjaldt, at kæmpe for den.

Hvad der nu iløn havde udviklet sig hos Hollænderne, det fik Verden at see i det saakaldte »store Lys« Gerhard fra Gouda, som omdøbde sig selv paa Latin og Græsk og Hol-

*) Kampens Nederlandske Historie I. 131—31. 147—54.

***) Samme I. 166—73. 182—96.

****) Samme I. 253—258. 264.

†) Samme I. 172. 264—67. 272—275.